

І змістовий модуль

Фонетика, фонологія

Лекційні модулі

Тема: Вступ. Сучасна українська літературна мова як предмет наукового вивчення.

1. Основний зміст, обсяг і завдання курсу.
2. Українська літературна мова як унормована форма загальнонародної мови.
3. Поняття про норми літературної мови, типи літературних норм.
4. Фонетика. Фонологія.
5. Поняття про звуковий склад української мови.
6. Фонетичний і фонологічний аспекти вивчення звукового складу української літературної мови.
7. Предмет і завдання фонетики як мовознавчої дисципліни.

Тема: Предмет і завдання фонології як мовознавчої дисципліни

1. Поняття фонем.
2. Смыслорозрізнявальна функція фонем.
3. Інваріант (головний вияв) і варіанти фонем, її функції.

Тема: Система фонем сучасної української літературної мови.

1. Голосні фонем, їх класифікація.
2. Артикуляційна та акустична характеристики голосних фонем у їх головних виявах.
3. Варіанти голосних фонем у ненаголошеній і наголошеній позиціях.

Тема: Приголосні фонем, їх класифікація.

1. Артикуляційна та акустична характеристики приголосних фонем у їх головних виявах.
2. Протиставлення приголосних фонем за твердістю - м'якістю.

Тема: Варіанти приголосних фонем.

1. Подовжений приголосний звук як поєднання двох фонем.
2. Специфічні випадки подовження приголосних в українській мові.

Тема: Фонематична та фонетична транскрипції.

1. Поняття про фонетичне письмо.
2. Знаки фонетичного письма.
3. Особливості фонематичної транскрипції.

Тема: Основні фонетичні одиниці

1. Основні фонетичні одиниці: звук, фонетичне слово, фонетична фраза, склад.
2. Проклітики, енклітики.
3. Поняття складу.
4. Складоподіл в українській мові.
5. Основні правил складоподілу.

6. Типи складів.

Тема: Закономірності сполучуваності звукових одиниць в українській мові.

1. Позиційні зміни приголосних та голосних звуків.
2. Асиміляція приголосних, її різновиди.
3. Дисиміляція приголосних, її різновиди.

Тема: Наголос в українській мові

4. Поняття наголосу.
5. Роль наголосу в розрізненні слів та форм.
6. Головний та побічний наголоси.
7. Слова з рухомим і нерухомим наголосом.
8. Логічний і емпатичний наголоси.
9. Інтонація.

Література

1. Бурячок А. А. Орфографічний словник. – К., 1995.
2. Волох О.Т. та інші. Сучасна українська літературна мова. – К., 1989.
3. Ганич Д.І., Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів. – К., 1985.
4. Грищенко А.П. Мацько Л.І., Сучасна українська літературна мова. – К., 1997.
5. Доленко М.П. та інші Сучасна українська мова. – К., 1987.
6. Жовтобрюх М.А. Українська літературна мова. – К., 1984.
7. Жовтобрюх М.А., Кулик Б.М. Курс сучасної української літературної мови. – Ч.1. – К., 1972.
8. Карпенко Ю.О. Фонетика і фонологія сучасної української літературної мови. – Одеса, 1996.
9. Орфографічний словник української мови. – К., 1994.
10. Сучасна українська літературна мова / за ред. О. Д. Пономарева. – К., 1997.
11. Сучасна українська літературна мова / За ред.. А.П. Грищенка. – К., 1993.
12. Сучасна українська літературна мова / За ред.. М.Я. Плющ. – К., 1994.
13. Сучасна українська літературна мова. Вступ. Фонетика/За ред. І. Білодіда. – К., 1969.
14. Тоцька Н. І. Сучасна українська літературна мова. – К., 1995
15. Тоцька Н.І. Сучасна українська літературна мова. Фонетика. Орфографія. Графіка. Орфографія. – К., 1995.
16. Український правопис. – К., 1998.

17. Шапошникова І. В., Гайдученко Г. М. Сучасна українська літературна мова. Фонетика і фонологія. Орфоепія. Графіка і орфографія. – Херсон, 2001.

II змістовий модуль

Тема: Морфонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія

Тема: Морфонологія як учення про регулярні фонетичні чергування у складі морфем.

1. Морфонологія як учення про регулярні фонетичні чергування у складі морфем, пов'язані з словотвором і словозміною.
2. Взаємозв'язок фонем та морфем.
3. Морфи як варіанти однієї морфем.

Тема: Чергування голосних фонем в українській літературній мові

1. Чергування голосних фонем в українській літературній мові, зумовлені найдавнішими фонетичними процесами.
2. Чергування голосних фонем, зумовлені пізнішими фонетичними процесами.
3. Чергування о,е після шиплячих та й.
4. Інші різновиди чергування голосних.

Тема: Чергування приголосних фонем в українській літературній мові.

1. Зміна г, к, х на передньоязикові ж, ч, ш і з, ч, с.
2. Чергування д – дж, ж – ч, з – ж, с – ш, к – ч, г – ж, х – ш, б – бл, п – пл, в – вл, м – мл, ф – фл та ін.
3. Зміни приголосних перед суфіксами –ський, ств, -ин, -енк.
4. Принципи фонетичного аналізу.

Тема: Орфоепія як розділ мовознавчої науки

1. Система загальноприйнятих правил української літературної вимови.
2. Орфоепія та культура усного мовлення.
3. Суспільне значення орфоепічних норм.
4. Усталення орфоепічних норм української мови.

Тема: Сучасні орфоепічні норми.

1. Вимога голосних в ненаголошеній і наголошеній позиціях.
2. Вимова дзвінких і глухих приголосних.
3. Вимова африкат, м'яких і пом'якшених приголосних, шиплячих, сполучень кількох приголосних.
4. Особливості вимови слів іншомовного походження.

Тема: Графіка української мови.

1. Поняття графем.
2. Український алфавіт.
3. Позначення на письмі голосних і приголосних звуків.
4. Інші знаки, що використовуються в українському письмі: апостроф, наголос, пунктуаційні знаки.

5. Співвідношення між буквами української мови та фонемами.
6. Букви для позначення голосних і приголосних і приголосних.
7. Звукове значення букв я, ю, є, ї, щ та подвоєння букв.
8. Позначення м'якості приголосних на письмі.

Тема: Українська орфографія як розділ мовознавчої науки

1. Співвідношення орфографії з графікою та орфоепією.
2. Принципи української орфографії.
3. Короткі відомості з історії української орфографії.
4. Поняття орфограми.
5. Різновиди орфограм.

Тема: Український правопис

1. Принципи вживання великої букви.
2. Правопис складних слів.
3. Загальний огляд правопису слів іншомовного походження.
4. Орфографічні та технічні правила переносу.

Література:

1. Волох О.Т. та інші. Сучасна українська літературна мова. – К., 1989.
2. Грищенко А.П. Мацько Л.І., Сучасна українська літературна мова. – К., 1997.
3. Доленко М.П. та інші Сучасна українська мова. – К., 1987.
4. Жовтобрюх М.А., Кулик Б.М. Курс сучасної української літературної мови. – Ч.1. – К., 1972.
5. Жовтобрюх М.А. Українська літературна мова. – К., 1984.
6. Карпенко Ю.О. Фонетика і фонологія сучасної української літературної мови. – Одеса, 1996.
7. Сучасна українська літературна мова. Вступ. Фонетика/За ред. І. Білодіда. – К., 1969.
8. Сучасна українська літературна мова / За ред. А.П. Грищенка. – К., 1993.
9. Сучасна українська літературна мова / за ред. О. Д. Пономарева. – К., 1997.
10. Сучасна українська літературна мова / За ред. М.Я. Плющ. – К., 1994.
11. Тоцька Н.І. Сучасна українська літературна мова. Фонетика. Орфографія. Графіка. Орфографія. – К., 1995.

Додаткова література:

1. Бурячок А. А. Орфографічний словник. – К., 1995.
2. Ганич Д.І., Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів. – К., 1985.
3. Орфографічний словник української мови. – К., 1994.
4. Тоцька Н. І. Сучасна українська літературна мова. – К., 1995
5. Український правопис. – К., 1998.

6. Шапошникова І. В., Гайдученко Г.М. Сучасна українська літературна мова. Фонетика і фонологія. Орфоепія. Графіка і орфографія. – Херсон, 2001.

III змістовий модуль

Тема: Лексикологія. Лексикографія. Фразеологія.

Тема: Лексикологія української мови

1. Предмет і завдання лексикології української мови.
2. Принципи виділення лексико-семантичних і фразео-семантичних груп.
3. Основні праці з лексикології та фразеології української мови.

Тема: Слово як основна одиниця лексичної системи.

1. Слово та поняття.
2. Номінативна функція слова.
3. Поняття лексеми.
4. Типи лексичних значень слів в українській мові.
5. Однозначні і багатозначні слова.
6. Слова-терміни.
7. Пряме та переносне значення слів. Основні типи переносних значень слів.

Тема: Омоніми.

1. Розмежування омонімії та полісемії.
2. Повні (лексичні) і часткові (лексико-граматичні омоніми).
3. Омофони.
4. Омографи.
5. Омонімія граматичних форм.
6. Міжмовні омоніми.
7. Стилїстичне використання омонімів.
8. Пароніми.

Тема: Синоніми.

1. Синоніми, їх основні типи.
2. Синоніміка в граматиці.
3. Джерела синонімії.
4. Евфемізми як різновиди синонімів.
5. Поняття про синонімічний ряд.
6. Стилїстична роль синонімів.

Тема: Склад лексики української літературної мови з погляду її походження.

1. Власне українська лексика.
2. Старослов'янїзми.
3. Запозичення із слов'янських мов.
4. Запозичення з неслов'янських мов.
5. Лексичні кальки.

Тема: Лексика сучасної української мови з погляду вживання, та стилістичного використання.

1. Активна і пасивна лексика сучасної української мови.
2. Лексика сучасна і застаріла.
3. Архаїзми.
4. Історизми.
5. Загальнономовні неологізми в українській мові.
6. Художньо-індивідуальні неологізми.
7. Експресивно-емоційна лексика, жаргонізми, арготизми.

Тема: Лексикографія української мови.

1. Предмет і завдання лексикографії.
2. Типи словників.
3. Тлумачні та перекладні словники.
4. Основні аспектні словники української мови.
5. Енциклопедичні словники.
6. Розвиток української лексикографії на сучасному етапі.

Тема: Фразеологія.

1. Поняття про фразеологію як розділ мовознавства.
2. Фразеологізм і слово.
3. Основні типологічні ознаки фразеологізмів.
4. Співвідношення між лексичним значенням слова і фразеологізму.

Тема: Класифікація фразеологічних одиниць.

1. Фразеологічні зрощення.
2. Фразеологічні єдності.
3. Фразеологічні сполучення.
4. Фразеологізовані сполучення слів.
5. Зв'язок фразеологізмів з частинами мови.

Тема: Лексико-граматичні зміни фразеологічних одиниць.

1. Скорочення лексичного складу фразеологізмів.
2. Розширення та звуження обсягу значень фразеологізмів.
3. Фразеологічна варіантність і індивідуально-авторські перетворення.

Тема: Стилiстичні властивості фразеологізмів.

1. Багатозначність фразеологізмів.
2. Явища синонімії та антонімії у фразеології.
3. Експресивно-стилiстичні властивості фразеологізмів.
4. Джерело формування фразеологізмів української мови.
5. Використання фразеологізмів у різних стилях мови.

Література:

1. Грищенко А.П. та ін. Сучасна українська літературна мова. — К., 1997.
2. Гайдученко Г., Шапошникова І. Сучасна українська літературна мова. Лексикологія. Фразеологія. Лексикографія.— Херсон, 2001. Історія української мови. Лексика і фразеологія. — К.,1983.
3. Доленко М.Т. та ін. Сучасна українська мова. — К., 1996.
4. Жовтобрюх М.А., Кулик Б.М. Курс сучасної української літературної мови. — Ч.1. — К,1972.
5. Сучасна українська літературна мова / За ред. І. Білодіда. — К., 1973.
6. Сучасна українська літературна мова /За ред. А.П. Грищенка.— К.,1993.
7. Сучасна українська літературна мова /За ред. О.Д.Пономарева. — К., 1997.
8. Сучасна українська літературна мова /За ред. М.Я.Плющ. – К.,2000.

IV змістовий модуль

Тема: Морфеміка. Словотвір

Тема: Морфеміка української мови.

1. Слово як об'єкт морфемного та словотвірного аналізу.
2. Поняття про морфеміку сучасної української літературної мови.
3. Основні одиниці морфеміки

Тема: Морфема як мінімальна значуща одиниця у структурі слова.

1. Кореневі й афіксальні морфемі, функціональні відмінності між ними.
2. Зв'язані та незв'язані кореневі морфемі.
3. Функціональні відмінності між зв'язаними та вільними кореневими морфемами.
- 4.

Тема: Типи афіксальних морфем

1. Поняття про префікс, типи префіксів.
2. Суфікси української мови.
3. Закінчення. Види закінчень.
4. Поділ афіксів на словотворчі та формотворчі.

Тема: Морфи як варіанти морфемі.

1. Продуктивні та непродуктивні афікси.
2. Поняття про основу слова.
3. Непохідна та похідна основа.
4. Основні зміни в морфемній будові слова: спрощення, перерозклад, ускладнення.
5. Морфемний аналіз слова.

Тема: Словотвір.

1. Словотвір як учення про творення слів і загальні принципи їх мотивації.
2. Твірна основа та словотворчий формант.
3. Словотворчий тип і словотвірне значення.

Тема: Способи словотвору.

1. Різновиди словотвору в українській мові.
2. Різновиди морфологічного словотвору.
3. Суфіксальний словотвір.
4. Безафіксний словотвір.
5. Префіксальний словотвір.
6. Суфіксально-префіксальний словотвір.
7. Абревіація словотвір.
8. Основоскладання та словоскладання.

Тема: Морфолого-синтаксичний словотвір.

1. Різновиди морфолого-синтаксичного способу:

- субстантивація,
- ад'єктивація,
- прономіналізація,
- адвербіалізація.

Тема: Лексико-синтаксичний і лексико-семантичний способи творення слів.

1. Лексико-синтаксичний спосіб творення слів.
2. Лексико-семантичний спосіб творення слів.
3. Словотвір як джерело збагачення лексичного складу української мови.
4. Словотвірний аналіз слова.

Література

1. Вихованець І.Р. Граматика української мови. — К., 1993 .
2. Городенська К.Г. Дери́вація синтаксичних одиниць. — К., 1991.
3. Горпинич В.О. Українська словотвірна дериватологія. — Д., 1998.
4. Горпинич В.О. Будова слова і словотвір. Посібник для вчителя. — К., 1977. — С.64 — 97.
5. Горпинич В.О. Словотворення і словотвір української мови. — К., 1995.
6. Горпинич В.О. Теоретичні питання відтопонімічного словотвору східнослов'янських мов. — К., 1973.
7. Грищенко А.П. та ін. Сучасна українська літературна мова. — К. 1997.
8. Жовтобрюх М.А., Кулик В.М. Курс сучасної української літературної мови. — Ч. 1, К., 1972 .
9. Клименко Н.Ф. Словотворча структура і семантика складних слів в сучасній українській літературній мові. — К., 1984.
10. Ковалик І.І. Вчення про словотвір. — Львів, 1961.
11. Ковалик І.І. Основні проблеми вчення про словотвір // УМЛШ. — 1970. — №10, №11.
12. Лопатін В.В. Про деякі українські афікси в словотворчій системі сучасної російської мови//Мовознавство, 1974. — №5.
13. Олексенко В.П. Типологія словотвірних процесів і похідних одиниць // Зб.наук.праць «Південний архів». — Вип. 1. — Херсон, 1998. — С. 94 — 99.
14. Олексенко В.П. Словотвірні категорії суфіксальних іменників: Монографія. — Херсон, 2001. — 240 с.
15. Питання словотвору: Зб. наукових праць. — К., 1979.
16. Сікорська З.С. Українсько-російський словотворчий словник. — К., 1985.
17. Сучасна українська літературна мова / За ред. І.Ф. Білодіда. — К., 1973.
18. Сучасна українська літературна мова /За ред. А.П. Грищенка. — К., 1993.
19. Словотвір сучасної української літературної мови /Відповідальний

- ред. М.А.Жовтобрюх — К.,1979.
- 20.Олексенко В.П., Рембецька О.В. Сучасна українська літературна мова. Морфемний і словотвірний аналіз. — Херсон, 2003.